

TARTU ANNELINNA GÜMNAASIUM

OLGA KUDRJAVTSEVA, 11.A

TARTU ANNELINNA GÜMNAASIUMI ÕPILASTE FINANTSKIRJAOSKUSE TASE 11. JA 12. KLASSIDE NÄITEL

JUHENDAJA: URMAS HEINASTE

SISSEJUHATUS

Paljud õpilased plaanivad pärast kooli lõpetamist asuda vanematest eraldi elama. Rahalises mõttes on see üsna raske, kuna vanematest iseseisvalt elamiseks on vaja teenida raha ja mis kõige olulisem – osata sellega õigesti ümber käia. See aga ei ole üldse lihtne, sest koolides seda eriti ei õpetata ja mitte igas peres ei räägi vanemad lastele raha tulemuslikust haldamisest. Rohkem kui pool 18–19-aastastest Eesti noortest (64%) ei osale oma pere rahaasjade kontrollimises (Saar Poll OÜ, 2015). Hakates elama vanemate poolt piiranguteta, on oht langeda erinevate ahvatluste ohvriks, näiteks soetada uued, aga mitte alati vajalikud riided, ehted, elektroonilised seadmed ja käia reisimas. Taolisi oste tehes tuleb aga alati meeles pidada, et enne peab täitma tähtsamad kohustused, näiteks maksma tähtsamad arved nagu korteri üüri- ja/või kommunaalkulud ning arvestama vajalikke toidu- ja transpordikuludega.

Finantskirjaoskus on rahaliste teadmiste, oskuste, hoiakute ja käitumise kombinatsioon, mis on vajalik selleks, et teha vastutustundlikuid finantsotsuseid, mis põhinevad isiklikel asjaoludel ja mida on vaja selleks, et parandada rahalist heaolu (Australian Securities and Investments Commission, 2014).

Finantskirjaoskust saab õppida spetsiaalsetel koolitustel või iseseisvalt. Iseseisvalt saab seda teha, lugedes raamatuid, artikleid või analüüsides oma kogemusi. Tartu Annelinna Gümnaasiumis (TAG) seda ei õpetata, ka mitte valikainena.

Üheks võimaluseks finantskirjaoskust uurida on teha seda küsimustiku abil. Autor valis just selle meetodi, kuna see on vastajatele tuttav, töö autorile kättesaadav ja võimaldab koguda palju andmeid. Erinevalt tervise kirjaoskusest, mida tavaliselt mõõdetakse ühega kolmest standardiseeritud testist, ei ole praegusel hetkel olemas üldtunnustatud vahendeid, et mõõta finantskirjaoskust (Huston, 2010). Seetõttu kasutas töö autor ankeedi koostamiseks erinevatest allikatest pärinevaid küsimusi.

Teema valiku autori poolt tingis asjaolu, et finantskirjaoskuse mittepiisav oskamine või isegi puudumine võib olla aktuaalne probleem tänapäeva Eesti noortel. Autori eesmärk on teada saada, missugune on finantskirjaoskuse tase TAG 11. ja 12. klassi õpilastel. Käesoleva uurimistöö tulemusi on võimalik kasutada TAG valikainete kavandamisel, pakkudes õpilastele aktuaalseid ja elus vajaminevaid teadmisi ning oskusi.

Antud töös selgitab autor välja:

- Milline on TAG gümnaasiumiõpilaste finantskirjaoskuse tase ning kuivõrd on see vastavuses nende enda hinnanguga;
- Kuidas on seotud õpilaste hinded ja finantskirjaoskuse tase?

Käesoleva töö põhiosa jaguneb neljaks osaks: teoreetiline põhjendus, uurimise meetodika, andmete analüüs ja arutelu. Esimeses osas räägitakse põhjalikumalt finantskirjaoskusest, selle tähtsusest ja varasemalt teostatud uuringutest. Teises osas kirjeldab autor küsitluse meetodit, mida ta andmete saamiseks kasutas. Kolmandas osas autor kirjeldab, kuidas ja mille abil ta analüüsis ankeetidest saadud andmed. Neljandas osas arutleb autor tulemuste üle, teeb järeldusi ja annab soovitusi.

Uurimistöös on kasutatud mitmeid eesti- ja võõrkeelseid allikaid. Küsitluse läbiviimiseks on kasutatud GoogleSheets rakendust ja saadud tulemuste töötlemiseks programmi Microsoft Office Excel 2007. Uurimistöö praktiliseks väljundiks on TAG õpilaste finantskirjaoskuse taseme teadvustamine ning sõltuvalt sellest vajadusel soovitude andmine.

Autor soovib tänada juhendajat ja TAG õpetajaid, kelle asjalikud tähelepanekud suunasid uurimistöö kirjutamist. Samuti tänab autor uuringus osalenud kaasõpilasi, tänu kellele oli võimalik uurida TAG õpilaste finantskirjaoskuse taset.

SISUKORD

1. TEOREETILINE PÕHJENDUS	3
1.1 Finantskirjaoskuse mõiste	3
1.2 Teisi uuringuid finantskirjaoskuse teemal	5
2. UURIMISTÖÖ METOODIKA.....	6
3. VASTUSTE ANALÜÜS	8
4. ARUTELU	12
KOKKUVÕTE	13
РЕЗЮМЕ.....	14
KASUTATUD KIRJANDUS.....	15
LISAD	17
Lisa 1. Küsimustik.	17

1. TEOREETILINE PÕHJENDUS

1.1 Finantskirjaoskuse mõiste

Finantskirjaoskus on kahtlemata oluline igapäevaelu oskus. See tähendab võimet mõista ja pidada läbirääkimisi finantsmaastikul, hallata raha ja finantsriske efektiivselt ning jälgida ja saavutada finantsidega seotud eesmärgi (Australian Securities and Investments Commission, 2014). Finantskirjaoskus ei ole ainult see, et inimene oskab taasesitada õpitud informatsiooni, vaid ka suudab kasutada seda õiges kohas, ajal ja mahus suhtumise, käitumise, motivatsiooni ja väärtuste kujundamisel (OECD, 2014). Finantskirjaoskus hõlmab endas põhilist kirjaoskust, järelikult ka lugemis- ja matemaatikaoskust, ja samaaegselt on see põhilise kirjaoskuse edasiarend, kuna see nõuab rohkem teadmisi ja oskusi just finantsmaailmas (Trunk & Dermol, 2015). Tuginedes sellele, uurib autor töö empiirilises osas muuhulgas, kas õppeedukus on positiivselt seotud õpilaste finantskirjaoskuse tasemega.

Kokkuvõttes on finantskirjaoskus selline oskus, mida kasutades oskab inimene hallata oma raha, ilma et kulud ületaksid tulusid, orienteerub hästi finantsmaailmas: teab, kust on mõttekam võtta laenu, kui see on vajalik, kus on rohkem eeliseid, võib-olla ka soodustusi, ja planeerib oma tuleviku eelarvet õigesti. Kui inimene teab, missugune on majanduse üldine olukord maailmas ning vastavalt sellele oskab planeerida oma raha, on ta finantskirjaoskuse oskaja.

Finantskirjaoskus on oluline, kuna rahal on suur osa meie elus ja see määrab, mida inimene, käesoleva töö kontekstis õpilane, saab teha ja kuhu saab minna. Oskus õigeaegselt õppida haldama oma rahalisi vahendeid õigesti ja tulemuslikult on oluline samm enda elu korrapäraseks korraldamiseks ja kontrollimiseks. (Pollage, 2009)

Finantskirjaoskus on tähtis mitmel tasandil. Vaadates sotsiaalhoolekande perspektiivist, on ilmselgelt väga oluline, kas inimesed on või ei ole võimelised juhtima oma finantstehinguid targalt ja tulema toime oma vahenditega. Olukorras, kui riigis on palju võlgnikest elanikke, ei võida eriti keegi. Seega oskus teha mõistlikke rahalisi otsuseid on oluline nii üksikisiku kui ka riigi tasemel. (Hall, 2008)

Tunnustades finantskirjaoskuse olulisust, on üha rohkem riike välja töötanud ja rakendanud strateegiaid elanikkonna seas üldise finantskirjaoskuse parandamiseks, sageli keskendudes eelkõige noorematele põlvkondadele (OECD, 2014). Eestis on kasutusel finantskirjaoskuse edendamise programm, mille eesmärgiks on parandada elanikkonna teadlikkust rahaasjade planeerimise vajalikkusest, arusaamist finantsteenustest ja oskust oma rahaasju igas eluetapis korraldada (Rahandusministeerium, 2013).

Praegused ja tulevased rahalised valikud ja otsused, mille ees seisavad tänapäeva noored, on võrreldes eelmiste põlvkondadega tõenäoliselt raskemad, kuna finantsturgude tooted, teenused ja süsteemid on nüüd palju keerukamad. Mõnedes areneva majandusega riikides võivad tänapäeva noored olla esimesed, kes saavad juurdepääsu finantstoodete juurde. (OECD, 2014) Viimaste 10–20 aasta jooksul on Eesti finantssektor väga palju muutunud. Seda põhjustas Eesti taasiseseisvumine ja liitumine Euroopa Liiduga. Turule toodi uued tooted ja teenused (pangakaardid ja pangautomaadid, internetipangad), tekkis võimalus kauplemiseks erinevatel turgudel, investeerimiseks ja pensioniks kogumiseks ning palju muud. Siinkohal on oluline märkida, et meie vanematel põlvkondadel ei olnud niivõrd kirevaid valikuvariante.

Noored võivad silmitsi seista äkiliste rahaliste otsustega. Sageli on nad juba finantsteenuste tarbijad (näiteks pangakontod juurdepääsuga *online* maksevõimalustele) (OECD, 2014). Eestis väljastatakse pangakaarte juba 6-aastastele (Swedbank koduleht, 2016). Ilmselgelt ei teosta 6-aastased lapsed tavapäraselt tehinguid suurte rahasummadega, kuid sellegipoolest võiksid nad sellises juba vanuses mõista lihtsamaid asju: osata planeerida oma eelarvet, mõista, kuhu ja kuidas kulub raha.

Täiskasvanute finantskirjaoskuse uuringud on näidanud, et see on tugevalt seotud nende hariduse, sissetuleku ja heaoluga. Madalama haridus- või sissetulekutasemega vanemad ei suuda alati anda oma lastele piisavaid finantskirjaoskuse teadmisi. Noortele sobiliku finantshariduse tagamine võib aidata ületada finantskirjaoskuse ebavõrdsust erineva sotsiaalmajandusliku tasemega õpilaste seas. Juhul kui vajalikke finantsalaseid teadmisi pole

lastel mujalt võimalik saada, võib ühiskonna ebavõrdsus rahalise heaolu osas säilida. (OECD, 2014) Uuringud näitavad, et sissetulek on seotud finantskirjaoskusega. Käesoleva töö autor peab oluliseks noorte korrektset ettekujutust sissetuleku kujunemisest ja arvestatavatest maksudest. Ilma teadmisteta sellest, missuguseid makse võetakse inimese töötasust maha, ei ole inimene näiteks kursis, miks ta saab oma pangakontole vähem raha kui lootis. Seega võib finantsalane haridus koolis olla vahendiks, et parandada noorte finantskirjaoskust ja jõuda kõikide õpilasteni, sealhulgas nendeni, kellel on olnud vähem võimalusi kodus rahamaailma üldehitust õppida. Koolis jõuab finantsalane haridus õpilasteni lihtsamini ja võimaldab toetuda kogunud õpetajatele. Lisaks sellele võimaldab koolikeskkond integreerida finantsharidust teiste ainetega, nagu näiteks matemaatika ja ühiskonnaõpetus. (Center for Financial Security, 2012)

Finantskirjaoskus on vajalik selleks, et inimene teaks finantsmaailma üldiseid reegleid. Kui inimene elab nende reeglite järgi, siis on tal mitmeid eeliseid. Esiteks, kui inimene on oskuslik, on tal võimalusi saada edukaks ärimeheks või teadlikuks tarbijaks, sest ta oskab planeerida ja jagada oma finantse. Teiseks oskab inimene võtta laenu soodsatel tingimustel ja sobivas pangas. Ja kolmandaks on finantsharitul inimesel rohkem võimalusi eneseväljendamiseks ja arenguks: võimalus reisida, tegeleda oma äri ja pidada vestlusi finantsalastel teemadel.

1.2 Teisi uuringuid finantskirjaoskuse teemal

2012. aastal toimunud PISA finantskirjaoskuse hindamise uuring näitas, et Eesti 15-aastaste noorte finantskirjaoskuse tase on 18 riigi seas auväärset kolmandal kohal. Uuring koosnes neljast osast: kaks osa oli finantskirjaoskuse, üks osa matemaatika ülesannete ja viimane lugemisülesannete peale. Tulemused näitasid ka seda, et Eesti õpilaste finantskirjaoskuse keskmine tulemus oli kõrgem, kui seda matemaatika- ja lugemisülesannete tulemuste põhjal eeldada võis. Samuti oli tõestatud, et kõrge finantskirjaoskuse tase ei tähenda, et matemaatikas on head teadmised ja vastupidi. (Riitsalu, 2014) Seetõttu kavatses käesoleva töö autor uurida, kas matemaatika-alased teadmised on Tartu Annelinna Gümnaasiumi (TAG) õpilastel seotud finantskirjaoskuse tasemega.

2015. aastal toimus finantskirjaoskuse taseme uuring Eesti elanike seas, mille viis läbi sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll OÜ. Tulemused näitasid, et üle poole vastajatest (56%) hindasid oma rahaga käitumise oskusi teistega võrreldes keskmiseks. Samuti leiti, et üks kolmandik inimestest ei säästa aasta jooksul üldse raha, peaaegu viiendik ei planeeri oma rahaasju üldse ning inimese säästud on väikesed. (Saar Poll OÜ, 2015)

2015. aastal kaitses Eesti Maaülikooli tudeng Ülle Hüps bakalaureusetöö üliõpilaste finantskirjaoskuse alaste teadmiste teemal. Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada finantsidega seotud teadmisi Eesti Maaülikoolis majandust õppivate tudengite seas, samuti ka muutusi, mis tulenevad teadmiste kasvust, ja mõju, mida see avaldab erinevate rühmade käitumisele. Tulemused näitasid, et enesehinnang on seoses tegelike teadmistega. Mida kõrgemalt üliõpilased hindasid oma käitumist finantsidega seotud asjaoludes, seda kõrgemad olid nende faktiteadmiste tulemused. Samuti tõestati, et paremad teadmised oluliste rahamaailma aspektide kohta (laenude ja hoiuste intressimäärad, nende arvutamise põhimõtted jne) tagavad parema finantsalase käitumise. Üldiselt on üliõpilaste finantskirjaoskus küllaldane. (Hüps, 2015) Tuginedes üliõpilastelt saadud tulemustele, uurib autor käesoleva töö empiirilises osas, kas õpilaste arusaam enda finantsvaldkonna teadmistest on seotud nende finantskirjaoskuse tasemega.

2. UURIMISTÖÖ METOODIKA

Õpilaste finantskirjaoskuse uurimiseks oli koostatud ankeet 16 küsimusega (Lisa 1). Ankeedile vastuste kogumine toimus elektrooniliselt GoogleSheets veebikeskkonna abil 18.–25. märtsil 2016. aastal. Kutsed uurimisest osavõtuks saadeti meili teel. Ankeedile vastamine oli vabatahtlik ja anonüümne. Ankeeti oli võimalik täita eesti keeles. Valim koosnes TAG-i 11. ja 12. klassi õpilastest. Autor soovis küsitleda ainult 11. ja 12. klassi õpilasi, ankeedis pakutud variant „10. klass“ oli mõeldud tuvastamaks juhuslikult vastanute hulka sattunud 10. klassi õpilasi, keda lõpptulemusel vastanute hulka ei arvestatud. Analüüsimeetodina kasutati kirjeldava statistika meetodit.

Ankeedi küsimused olid kolme tüüpi: küsimused, mis puudutasid demograafilisi näitajaid, enesehindamist ja finantskirjaoskust. Kolm demograafilist küsimust olid seotud vastaja soo, vanuse ja klassiga. Ankeedi teises osas uuriti vastajatelt, milliseid hindeid saavad nad koolis üldiselt ja eraldi matemaatikas. Need kaks küsimust on olulised mõistmaks, kas finantskirjaoskuse tase on seoses üldise ja matemaatika õppeedukusega, nagu varasemad uuringud näitasid (Trunk & Dermol, 2015), (Riitsalu, 2014). Vastusevariantideks olid hinded 2–3, 4 ja 5. Kuivõrd esimene vastus oli antud vahemikuna, pole autoril võimalik edaspidi arvutada vastaja täpset keskmist hinnet. Samuti küsimustiku teises osas oli palutud anda enesehinnang, kuidas keegi hindab oma finantskirjaoskust vahemikus väga halb kuni väga hea. Varasemalt teostatud uuring (Hüps, 2015) näitas, et mida kõrgem on inimeste enesehinnang finantskirjaoskuse taseme kohta, seda kõrgem ongi nende finantskirjaoskuse tase.

Kolmanda osa kümme küsimust olid seotud finantskirjaoskusega, millest:

- kuus pärinesid PISA 2012 finantskirjaoskuse testi näidisülesannetest (Innove, 2012);
- kaks olid võetud Vene Föderatsiooni Finantsministeeriumi projekti finantskirjaoskuse testist (Друзи с финансами, 2015);
- üks Valgevene rahvuspanga finantskirjaoskuse testist (Национальный банк республики Беларусь) ja
- üks oli koostatud töö autori poolt.

PISA küsimused ei olnud esitatud originaalkujus, eemaldatud olid pildid ja pisiküsimused, sest keskkonnas, kus autor küsitlust läbi viis, ei olnud võimalik koostada küsimusi samas formaadis, nagu see on tehtud PISA-s. Seega olid mõned küsimused lihtsustatud, kuid see ei takistanud õige vastuse andmist. Küsimuse sisu oli täielikult esitatud tekstina ja see oli muutusteta. Kuna PISA näidisülesanded on juba eestikeelsed, siis keelemuudatusi ei tehtud, millega tagati küsimuste korrektsus.

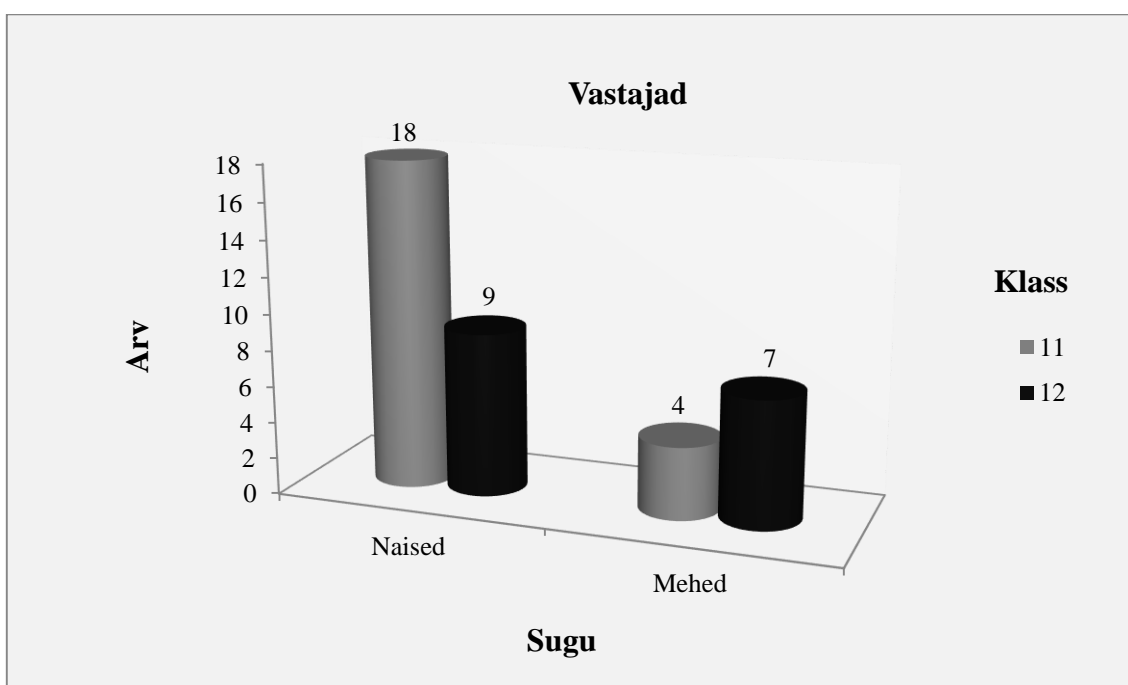
Esimese PISA küsimusega (seitsmendaga kogu ankeedis) kontrolliti võimet analüüsida informatsiooni finantskontekstis. Teises PISA küsimuses pidid vastajad ära tundma finantsinformatsiooni ja leidma õige netopalgat. Kolmas PISA küsimus oli seotud finantstestadmiste ja finantsasjadest arusaamise rakendamisega. Vastajad pidid antud andmete põhjal tulemuse õigesti välja arvutama. Neljanda PISA küsimuse puhul oli eeldatud, et vastajad leiavad üles finantsmaastiku pettuse, mis oli küsimusse peidetud, ning oskavad sellele õigesti reageerida. Viienda PISA küsimusega kontrolliti õpilaste võimekust oma finantsandmetega õigesti ja turvaliselt käituda. Kuuenda, viimase PISA küsimuse mõte seisnes õige tegevuse äratundmises etteantud situatsioonis. Küsimuses kirjeldatav situatsioon oli aktuaalne ning mitmed vanematest eraldi elavad noored puutuvad sellega kokku. (Innove, 2012)

Kolmanda osa kolm järgmist küsimust olid võetud võõrkeelsetest allikatest. Võõrkeelsete allikate küsimused olid kohandatud Eesti jaoks – rublad olid muudetud eurodeks. Küsimused olid koostatud eesti keeles, kasutades kahelt inimeselt saadud tõlgete variantide kombineerimist, vältimaks sisu moonutamist. Kolmeteistkümnendas küsimuses oli palutud arvutada saadav hoiuse intressisumma koos algse hoiustatud summaga. Neljateistkümnenda küsimuse eesmärk oli välja selgitada, kas õpilased saavad aru, milleks on vajalik kindlustus. Viieteistkümnendas küsimuses kontrolliti vastajate alusteadmisi investeerimise kohta. Kolmanda osa viimane küsimus oli koostatud autori poolt, millega taheti teada, mida õpilased teavad töötasust ja maksudest. Autor oli otsustanud selle küsimuse ankeeti lisada sel põhjusel, et varasemad uuringud (OECD, 2014) näitasid sissetuleku seost finantskirjaoskusega. Küsimuse koostamisel oli kasutatud andmeid töötasuga seotud maksudest (minuraha.ee, 2010).

Ankeet koostati testi kujul, iga küsimus oli 3–4 vastusevariandiga. Küsimustikus oli üks avatud küsimus, kus vastajad pidid ise kirjutama õige numbrilise vastuse. Vastuste koostamisel kasutas autor neid järgmiselt: igale küsimusele oli võimalik anda vaid üks õige vastus. Iga õige vastus finantsküsimusele andis ühe punkti, vale vastus andis vastavalt null punkti. Seega finantskirjaoskuse testiosa tulemuseks võis saada minimaalselt 0 ja maksimaalselt 10 punkti. Seda tulemust nimetab autor edaspidi skooriks.

3. VASTUSTE ANALÜÜS

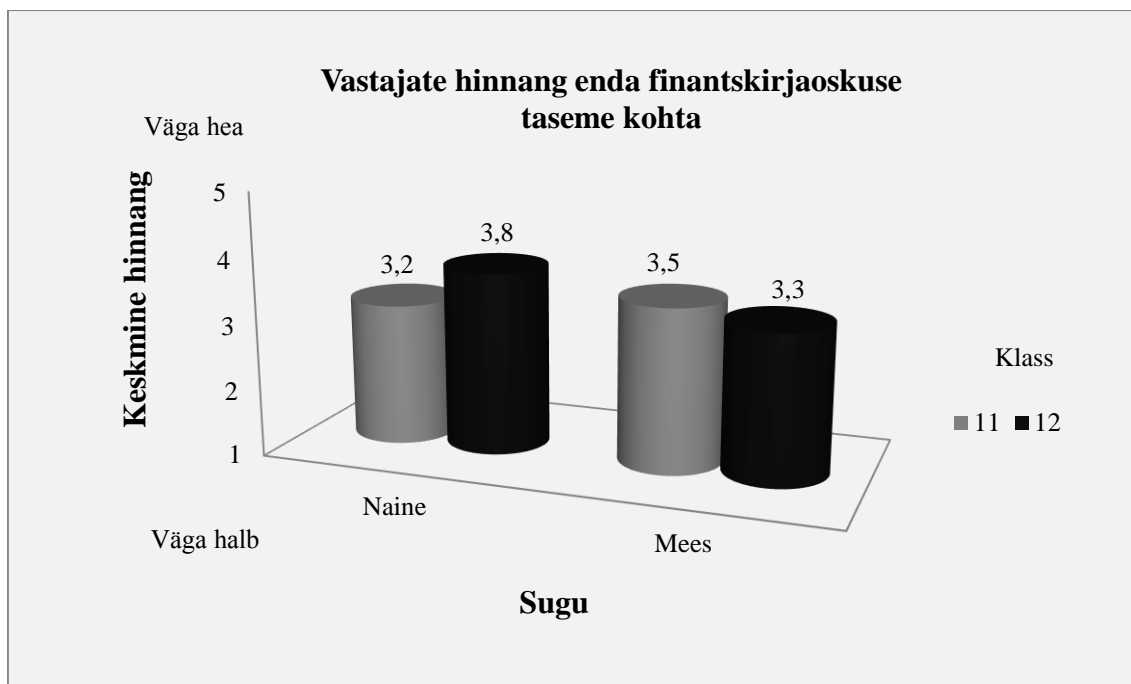
Autor sai tagasi 38 täidetud ankeeti, millest kõik sobisid analüüsis kasutamiseks. Vastuste töötlemiseks ja analüüsiks kasutati programmi Microsoft Office Excel 2007. Vastanutest 57,9% moodustasid 11. klassi õpilased ja 42,1% 12. klassi õpilased. Mehi on vastanute seas 28,9%, naisi – 71,1%. Joonisel 1. on välja toodud ülevaade vastanute kohta.

Joonis 1. Kirjeldav statistika vastanute gruppide lõikes.

Vastanutest 47,4% (18 inimest) moodustasid 17-aastased õpilased, täpselt sama palju oli 18-aastaseid õpilasi ning 5,3% (2 inimest) vastanutest olid 19-aastased õpilased.

Joonis 2 kirjeldab vastajate enesehindamise tulemusi. Selgus, et kõikidel vastajatel on enam-vähem sama enesehinnang oma finantskirjaoskuse kohta. Kõige kõrgem enesehinnang on 12. klassi naistel, kõige madalam – 11. klassi naistel. Meeste enesehinnangud jäävad naiste tulemuste vahemikku. Õpilaste finantskirjaoskuse taseme enesehinnangu keskmine on aga rahuldav: 3,4 punkti viiest, kus 1 on kõige halvem ja 5 on kõige parem.

Joonis 2. Vastajate enesehinnang enda finantskirjaoskuse taseme kohta.

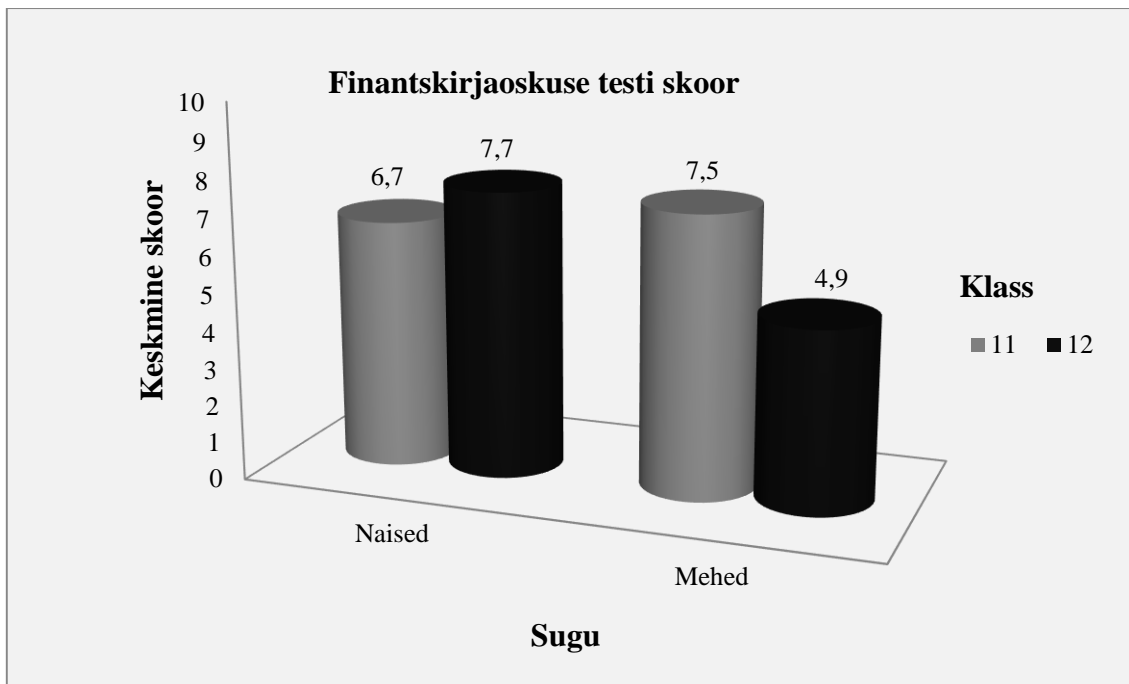
Tabelis 1 on välja toodud õpilaste keskmised hinded koolis üldiselt ning matemaatikas. Kuna küsimuses „Missugused on teie hinded matemaatikas ja üldiselt“ olid vastuse variandid 2–3, 4 ning 5, ei saa arvutada täpset keskmist hinnet. Kuid on võimalik näidata keskmist tulemust vahemikuna. On näha, et matemaatikas on kõige rohkem hinnet 4, mis on hea. Vastanute hinded koolis on stabiilselt head. Lisaks on märgatav, et 11. klassiga võrreldes 12. klassis hinded paremaks ei muutunud, mõnes kohas isegi langesid.

Tabel 1. Vastajate keskmised hinded.

	MEES		NAINE	
	Klass		Klass	
	11	12	11	12
Hinded koolis üldiselt	4<...<5	2-3<...<4	4<...<5	4<...<5
Hinded matemaatikas	4<...<5	2-3<...<4	4<...<5	4<...<5

Märkus: rasvases kirjas on toodud hinne või hinnete vahemik, mille poole keskmine väärtus rohkem kaldub.

Joonisel 3 on toodud keskmised skoorid erinevate gruppide lõikes. Naiste skoor 12. klassis on kõrgem. Ilmselt olles ühe klassi võrra vanem, on teadmiste kogum ja oskused suuremad. Üllatav on aga see, et meeste skoor 12. klassis langes 11. klassiga võrreldes üsna järsult. Kuid üldiselt on tulemused rahuldavad: keskmine vastanute skoor on 6,3 kümnest. See tähendab, et õigesti vastati keskmiselt kuuele küsimusele kümnest.

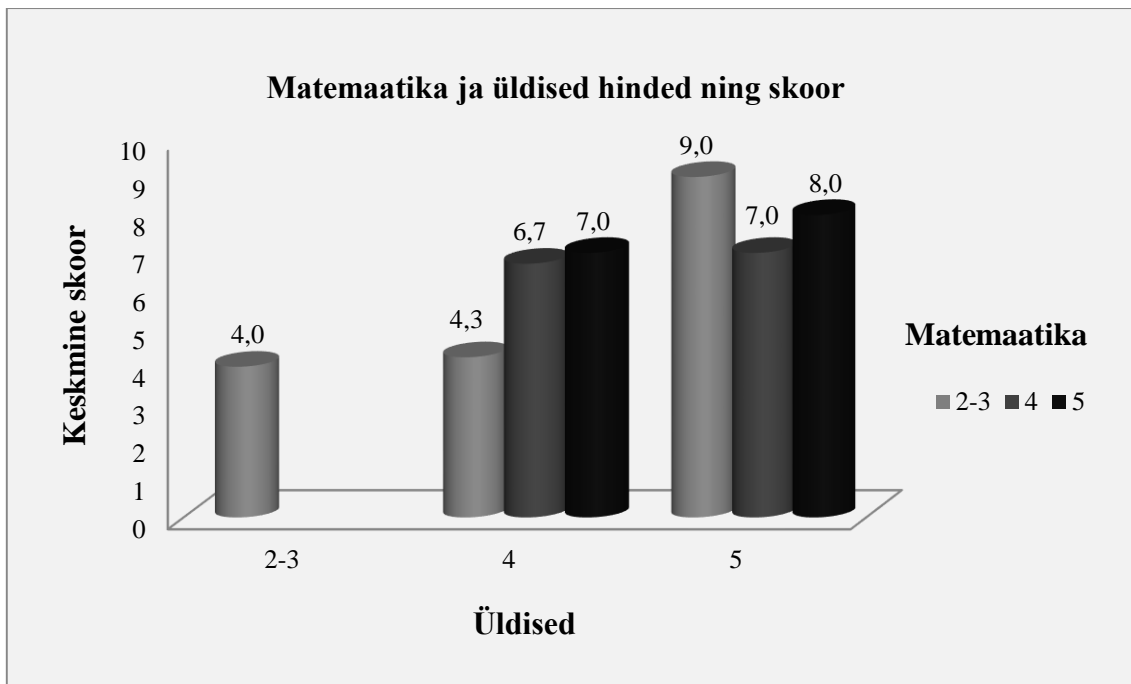
Joonis 3. Vastajate finantskirjaoskuse testi keskmised tulemused.

Kõige parem skoor keskmiselt oli 11. klassi õpilastel (6,6), kuid 12. klass ei erine väga palju – neil oli see 6,4. Kõige parem skoor oli naissoost õpilastel (6,8) ja kõige halvem meessoost õpilastel (5,8). Võib-olla antud vanuses just naised huvituvad rohkem finantsidest ja sellega seonduvast.

Ilma ühegi punktita lõpptulemust ei saanud finantskirjaoskuse testis mitte keegi. Minimaalseks skooriks osutus 1 ja selle sai ainult üks õpilane. Maksimaalse võimaliku skoori ehk 10 punkti saavutas 38-st vastajast kolm õpilast, mis tähendab ainult 7,9% kõikidest vastanutest. Järelikult teistel vastajatel on arenguruumi.

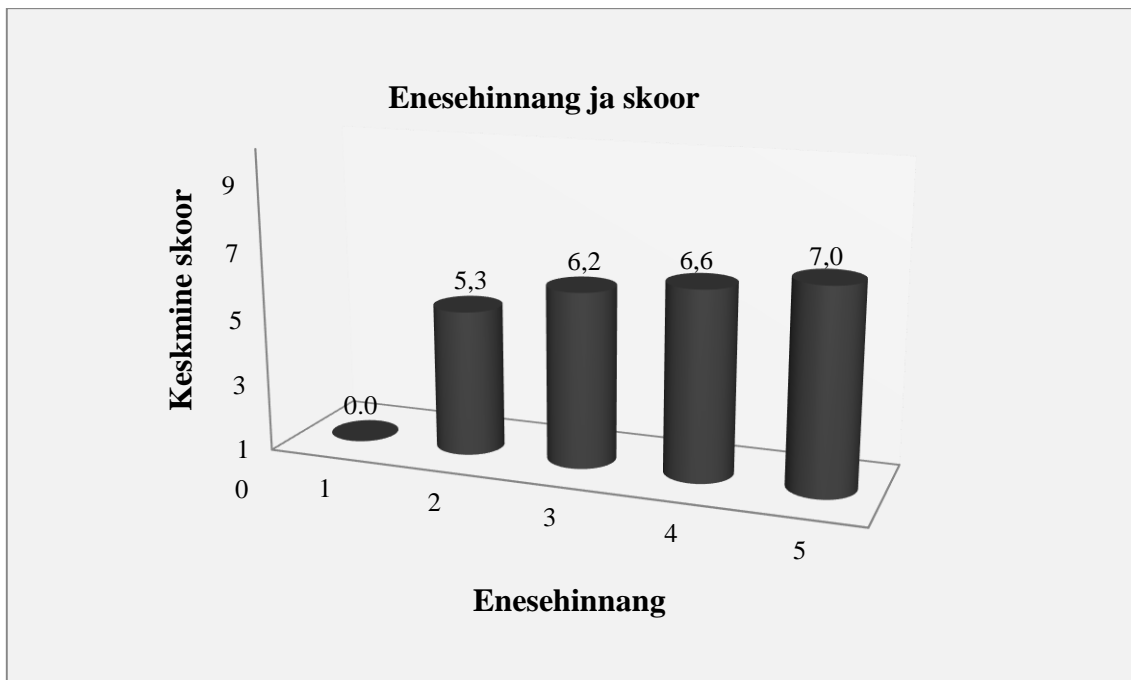
Kõige raskemaks osutus küsimus, kus vastajad pidid arvutama etteantud andmete põhjal, kui palju nädalaid tuleb töötada, et teenida vajalikku rahasummat. Sellele küsimusele vastas õigesti 13 inimest 38-st ehk 34% õpilastest. Kõige kergema küsimuse eesmärk oli aru saada, millise teenuse (asja) eest peab maksma otsekohe, sest see on vajalik, ja milliste asjade eest võib maksta pärast, sest see ei ole hädavajalik. Sellele küsimusele vastas korrektselt 33 õpilast (87%), sealhulgas kõik 12. klassi naised ja 11. klassi mehed. Võimalik, et nad on juba varem taolise situatsiooniga kokku puutunud ja seetõttu teadsid, mida peaks tegema.

Joonisel 4 on näha, et õpilastel, kellel on üldised hinded 2–3, on matemaatikas samad hinded. On jälgitav, et hinnete kasvuga kasvab ka skoor. Erandiks on üldiselt 5 ja matemaatika 2–3 hinnetega vastajate grupp, kes saavutas joonise 4 järgi kõrgema skoori. Analüüsides seda täpsemal, selgitas autor, et sellesse gruppi kuulus vaid üks vastaja, kes on pigem erand.

Joonis 4. Vastajate hinded üldiselt ja matemaatikas ning skoor.

Joonisel 5 on näidatud õpilaste finantskirjaoskuse taseme enesehinnang ja skoor. On näha, et mitte keegi vastanutest ei hinnanud oma taset väga halvaks. Samuti on jälgitav, et mida kõrgem on enesehinnang, seda kõrgem on skoor.

Joonis 5. Enesehinnang finantskirjaoskuse taseme kohta ja keskmine skoor.

4. ARUTELU

Antud uurimustöö eesmärgiks oli saada teada, missugune on finantskirjaoskuse tase TAG õpilastel. Eelmites alapunktides selgitati, kuidas toimus tulemuste kogumine, töötlemine ja analüüs. Küsitluse teel saadud tulemused on töödeldud.

Kõige suurem skoor ehk kõige kõrgem finantskirjaoskuse tase oli 11. klassi õpilastel (6,6 punkti kümnest). 12. klassi keskmine skoor oli 6,4 punkti. Sellest lähtuvalt võib öelda, et finantskirjaoskuse tase 11. ja 12. klassis on enam-vähem sama. Taoliste tulemuste põhjuseks võib olla asjaolu, et tegemist on üsna sarnase vanusegrupiga, mille lõikes puuduvad suured erinevused finantskirjaoskuse valdkonnas.

Tulemused näitasid, et õpilaste keskmine enesehinnang finantskirjaoskuse taseme suhtes ei ole väga liialdatud ega ka alahinnatud. Keskmine enesehinnang vastab keskmisele skoorile. See omakorda tähendab, et ilmselt on õpilased suutelised adekvaatselt hindama oma teadmisi. Sellegipoolest ei anna saadud skoori tulemused alust rõõmustamiseks. Õpilaste finantskirjaoskus on mõnevõrra üle keskmise, mis tähendab, et on päris palju õppimis- ja arenemisruumi. Käesoleva uuringu tulemused toetavad Hüpsi uuringut (Hüps, 2015) – mida kõrgem on enesehinnang, seda suuremad on reaalsed teadmised.

Samuti selgitati tulemuste põhjal välja, et finantskirjaoskusel on seos matemaatika ja üldiste hinnetega. Mida kõrgemad on TAG õpilaste hinded koolis, seda kõrgem on nende finantskirjaoskuse tase ja seda paremini peaks nad suutma hallata oma rahaasju reaalelus. Samas PISA 2012 testi tulemused ei viidanud kindla seose olemasolule (Riitsalu, 2014).

Keskmine finantskirjaoskuse tase 11–12 klassi õpilastel on 63%. Levinud on sellise hindamisskaalaga lähenemine, kus 90–100% on suurepärase, 75–89% hea, 50–74% rahuldav ning 0–50% mitterahuldav. Sellise lähenemise raames on õpilaste finantskirjaoskuse tase rahuldav. Naised saavutasid võrreldes meestega parema finantskirjaoskuse tulemuse (vastavalt 6,8 ja 5,8 kümnest). Siinkohal on võimalik, et mehed satuvad suurema tõenäosusega rahalistesse raskustesse, kui nad just ei hakka oma finantsteadmisi täiustama.

Töö käigus leidis autor vastused püstitatud uurimisküsimustele. Esiteks finantskirjaoskuse tase on positiivselt seotud nii koolihinnete kui ka õpilaste enda arvamusega oma oskuste kohta. Ja teiseks TAG õpilaste finantskirjaoskus on rahuldav ehk keskpärane – 6,3 punkti kümnest.

Kuivõrd finantskirjaoskuse taseme tulemus ei ole TAG 11.–12. klasside õpilaste seas niivõrd hea, avaldab autor mõned soovitusel olukorra parandamiseks. Autori arvates oleks hea, kui gümnaasiumi õppekavas oleks üks lisakursus finantstarkuse teemal. Nimetatud kursuse raames võiks käsitleda olulisemaid mõisteid ja arusaamisi finantsmaailma kohta. Kui aga terve

lisakursuse tegemiseks pole võimalik piisavalt ressursse leida, siis on eeldatavasti võimalik korraldada õpilaste finantskirjaoskuse arendamiseks vastavaid töötubasid ja koolitusi. Sellist võimalust pakub näiteks MTÜ Rahatarkus (MTÜ Rahatarkus, 2015). Samuti on võimalik kutsuda kooli spetsialiste pankadest, kes viiksid läbi infotunde näiteks pangakaartidest ja nendega kaasnevatest võimalustest ja ohtudest. Finantskirjaoskuse taset on mõistlik arendada juba alates algklassidest. Algklasside õpilastele oleks autori arvates otstarbekas rääkida esimese pangakaardi saamisest, erinevatest riskidest, eelistest ning olulistest asjadest, mida peab pangakaarti kasutades kindlasti meeles pidama. Gümnaasiumiõpilastele peaks juba rääkima laenudest ja riskidest, mis nendega kaasnevad. Kõik eespool toodud teadmised suurendavad kindlasti õpilaste finantskirjaoskuse taset.

Käesoleval uurimistööl on mõned kitsendused. Tulemuste üldistamine on piiratud tagasihoidliku vastanute arvuga. Potentsiaalsed vastajad ei olnud piisavalt aktiivsed ega vastanud küsimustikule. Tulemuste usaldusvääruse kinnitamine on võimalik edaspidistes töödes.

Uurimustöö võimalikuks edasiarenguks saab teha järgmist. Tulevikus on võimalik testida finantskirjaoskust TAG-is laiemalt, võib-olla alates juba põhikoolist. See annaks rohkem andmeid analüüsiks ja järelduste tegemiseks, kas finantskirjaoskuse tase suureneb järk-järgult või on 7. klassi õpilastel umbes samad tulemused nagu 12. klassi õpilastel. Teiseks on võimalik võrrelda tulemusi teiste Tartu ja ka terve Eesti koolidega, et saada teada, missugustes koolides on finantskirjaoskuse tase kõige kõrgem ja mida kool selleks teeb.

KOKKUVÕTE

Finantskirjaoskus on kahtlemata oluline oskus inimeste igapäevaelus. Selle all mõistetakse teadmiste ja oskuste kogumit, mille abil oskab inimene tulemuslikult planeerida oma rahaasju ning kasutada oma finantse mõistlikult. Finantskirjaoskus on oluline, kuna just see määrab, kas inimene on võimeline haldama oma raha ja finantse õigesti. Finantskirjaoskuse omamine tähendab finantsreeglite teadmist ning võimekust neid kasutada.

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli saada teada, missugune on finantskirjaoskuse tase TAG 11.–12. klassi õpilastel. Selleks koostati ankeet 16 küsimusega, millele vastasid 38 õpilast. Ankeet oli anonüümne.

Töö alguses püstitati kaks uurimisküsimust. Esiteks, milline on TAG gümnaasiumiõpilaste finantskirjaoskuse tase ning kuivõrd on see vastavuses nende enda hinnanguga. Teiseks, kuidas on seotud õpilaste hinded ja finantskirjaoskuse tase. Töö käigus selgus, et

finantskirjaoskuse tase on TAG õpilastel keskpärane ja vastab õpilaste enesehinnangule, ning mida kõrgemad on õpilase hinded koolis, seda kõrgem on tema finantskirjaoskuse tase.

Finantskirjaoskuse taseme parandamiseks võiks kool korraldada töötubasid ja koolitusi, kus spetsialistid räägiksid rahaliste vahendite õigest haldamisest ning jagaksid oma kogemusi. Samuti võiks kutsuda tunde andma kogenud pangatöötajaid, kes räägiksid nii gümnaasiumi- kui ka algkooliõpilastele finantsteenuste eelistest ja ohtudest. Tõenäoliselt on vaja arendada finantskirjaoskust juba algklassidest, et laste kooliteadmiste juurde lisanduksid ka teadmised finantsmaailma kohta.

РЕЗЮМЕ

Финансовая грамотность без сомнений является важным навыком в повседневной жизни людей. Под этим подразумевается собрание знаний и навыков, с помощью которого человек умеет правильно планировать свои финансы и распоряжаться ими разумно. Финансовая грамотность важна, так как она определяет, способен ли человек управлять своими деньгами и финансами правильно. Быть финансово грамотным человеком означает знать правила финансового мира и уметь ими пользоваться.

Цель данной исследовательской работы заключалась в том, чтобы узнать, какой уровень финансовой грамотности есть у учеников 11-12 классов Тартуской Аннелиннской гимназии (ТАГ). Для этого была составлена анкета с 16 вопросами, на которую ответили 38 учеников. Анкета была анонимной.

В рамках исследовательской работы были поставлены 2 вопроса. Во-первых, какой уровень финансовой грамотности у учеников ТАГ, и соответствует ли он их самооценке? Во-вторых, как связаны оценки учеников с уровнем финансовой грамотности? Анализ результатов показал, что уровень финансовой грамотности учеников ТАГ чуть выше среднего и соответствует их самооценке. Также, чем выше оценки учеников в школе, тем выше уровень их финансовой грамотности.

Для улучшения уровня финансовой грамотности можно организовать в школе открытые уроки, где специалисты расскажут о правильном управлении деньгами и поделятся своим личным опытом. Также можно пригласить специалистов из банков, которые расскажут как гимназистам, так и ученикам младших классов, например, о преимуществах и опасностях финансовых услуг. Вполне вероятно, что развивать уровень финансовой грамотности нужно уже с младших классов, чтобы к основным школьным знаниям постепенно добавлялись и знания из сферы финансов.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Australian Securities and Investments Commission. 2014. National Financial Literacy Strategy 2014–17. http://www.financialliteracy.gov.au/media/546585/report-403_national-financial-literacy-strategy-2014-17.pdf (06.04.2016).
2. Center for Financial Security. 2012. Youth, Financial Literacy, and Learning: The Role of In-School Financial Education in Building Financial Literacy. <https://centerforfinancialsecurity.files.wordpress.com/2012/05/2012-youth-financial-literacy-and-learning.pdf> (06.04.2016).
3. Hall, K. 2008. THE IMPORTANCE OF FINANCIAL LITERACY. Sydney. <http://www.rba.gov.au/publications/bulletin/2008/sep/pdf/bu-0908-3.pdf> (27.03.2016).
4. Hüps, Ü. 2015. EMÜ MAJANDUS- JA SOTSIAALINSTITUUDI ÜLIÕPILASTE FINANTSKIRJAOSKUSE ALASED TEADMISED. Tartu. https://dspace.emu.ee/xmlui/bitstream/handle/10492/2319/%C3%9Cille_H%C3%BCps_BA2015.pdf?sequence=1 (03.04.2016).
5. Huston, S. J. 2010. *Measuring Financial Literacy*. <http://urbanupbound.org/wp-content/uploads/2014/08/Measuring-Financial-Literacy.pdf> (19.03.2016).
6. Innove. 2012. FINANTSKIRJAOSKUSE NÄIDISÜLESANDED (PISA 2012). <http://uuringud.ekk.edu.ee/est/pisa/naeidisuelesanded/finantskirjaoskuse-naeidisuelesanded-pisa-2012/> (02.04.2016).
7. minuraha.ee. 2010. *Palk ja maksud*. <http://kool.minuraha.ee/palk-ja-maksud/> (01.04.2016).
8. MTÜ Rahatarkus. 2015. *Kuidas saame aidata?* <http://lihtsaltrahast.ee/kuidas.html> (02.04.2016).
9. OECD. 2014. PISA 2012 Results: Students and Money. <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/PISA-2012-results-volume-vi.pdf> (04.06.2016).
10. Pollage, R. 2009. What Is Financial Literacy? <http://www.osfa.state.la.us/FLY/FinancialLiteracy.pdf> (26.02.2016).
11. Rahandusministeerium. 2013. Eesti elanike finantskirjaoskuse edendamise programm aastateks 2013–2020. Tallinn. <http://www.fin.ee/doc.php?109397> (04.06.2016).
12. Riitsalu, L. 2014. Eesti õpilaste finantskirjaoskus. PISA 2012 uuringu tulemused. Tallinn.

- http://www.innove.ee/UserFiles/%C3%9CIdharidus/PISA%202012/PISA%202012%20Finantskirjaoskus_final.pdf (02.04.2016).
13. Saar Poll OÜ. 2015. FINANTSALASE KIRJAOSKUSE UURING EESTI ELANIKE SEAS. Tallinn.
http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/Finantskirjaoskus_2015_ARUANNE_FINAL.pdf (06.04.2016).
14. Swedbank koduleht. *Deebetkaart*.
<https://www.swedbank.ee/private/d2d/cards/debit/application> (04.06.2016).
15. Trunk, A., Dermal, V. 2015. EU INTEGRATION THROUGH FINANCIAL LITERACY AND ENTREPRENEURSHIP. <http://www.toknowpress.net/ISBN/978-961-6914-13-0/papers/ML15-445.pdf> (19.03.2016).
16. Друзи с финансами. 2015. *ТЕСТ ПО ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ ДЛЯ ВЗРОСЛЫХ*. <http://xn--80aaeza4ab6aw2b2b.xn--p1ai/questionnaire/> (04.06.2016).
17. Национальный банк республики Беларусь. *Тесты: проверь свою финансовую грамотность*. <http://www.nbrb.by/today/FinLiteracy/pdf/azbuka/29.pdf> (29.03.2016).

LISAD

Lisa 1. Küsimustik.

TAG gümnaasistide finantskirjaoskuse teadmised.

Lugupeetud gümnaasistid! Teie ees on ankeet, mida koostas G2a klassi õpilane Olga Kudrjavitseva. Antud ankeedi tulemusi kasutatakse uurimustöö kirjutamisel. See on anonüümne ning võtab vaid 5 minutit aega! Palun suhtuge võimalikult vastutustundlikult! Aitäh!

* Kohustuslik

1. Sugu *

- Mees
- Naine

2. Vanus *

- 16
- 17
- 18
- 19

3. Klass *

- 10
- 11
- 12

4. Milliseid hindeid on Teil koolis rohkem? *

- 2-3
- 4
- 5

5. Millised hinded on Teil matemaatikas? (enamasti) *

- 2-3
- 4
- 5

6. Palun hinnake oma finantskirjaoskuse taset (kuivõrd hästi te korraldate oma finantse) *

- Väga hea tase
- Hea tase
- Enamasti normaalne tase
- Mitte eriti hea tase
- Väga halb tase

7. Eelmisel aastal oli Sveni mootorratas kindlustatud kindlustusfirmas. Kindlustuspoliis kattis õnnetustes mootorrattale tekitatud kahju ja mootorratta varguse. Sven kavatseb sel aastal oma kindlustust uuendada, kuid eelmise aastaga võrreldes on Sveni elus mõned asjaolud muutunud. Valige üks väide, mis Teile tundub õige. *

- Sven vahetas oma vana mootorratta välja palju võimsama mootorratta vastu. See suurendab kindlustuskulu sel aastal
- Sven värvis oma mootorratta teist värvi. See suurendab kindlustuskulu sel aastal.
- Sven põhjustas eelmisel aastal kaks liiklusõnnetust. See ei mõjuta kindlustuskulu sel aastal.

8. Iga kuu kantakse Jane palk tema pangaarvele. Juulikuus on Jane brutopalk 2800 zedi, kinnipidamised palgast on 300 zedi ning netopalk on 2500 zedi. Kogu brutopalk senini sel aastal on 19600 zedi. Kui palju raha kandis tööandja Jane pangakontole 31. juulil? *

- 300 zedi
- 2500 zedi
- 2800 zedi
- 19 600 zedi

9. Margit töötab restoranis 3 õhtut igal nädalal. Igal õhtul töötab ta 4 tundi ja teenib 10 zedi tunnis. Samuti teenib Margit igal nädalal 80 zedi jootraha. Margit paneb kõrvale täpselt poole kogu rahast, mida ta igal nädalal teenib. Margit tahab puhkuse jaoks kõrvale panna 600 zedi. Mitu nädalat kulub Margitil 600 zedi kõrvale panemiseks? (Vastust palun märkige numbriga) *

10. Taavi on ZedPanga klient. Ta saab sellise meili: „Lugupeetud ZedPanga klient! ZedPanga serveris ilmnes tõrge ning Teie internetipanga sisse logimise andmed on kaotsi läinud. Selle tagajärjel puudub Teil ligipääs internetipangale. Kõige tähtsam on aga, et Teie konto ei ole enam turvaline. Palun klõpsake allpool toodud linki ja järgige juhised, et ligipääs taastada. Teil palutakse sisestada oma internetipanga andmed. <https://ZedPank.com/>“ Milline nendest lausetest oleks Taavile heaks nõuandeks? *

- Vastata meilile ja anda oma internetipanga andmed.
- Vastata meilile ja küsida rohkem informatsiooni.
- Võtta pangaga ühendust ja küsida meili kohta.
- Kui link on sama mis panga veebilehe aadress, siis klõpsata linki ja järgida juhiseid.

11. Liisa saab kätte oma uue pangakaardi. Järgmisel päeval saab Liisa kätte personaalse identifitseerimise numbri (PIN-koodi) pangakaardi jaoks. Mida peaks Liisa oma PIN-koodiga tegema?*

- Kirjutama PIN-koodi paberile ja hoidma seda oma rahakotis
- Ütlema PIN-koodi oma sõpradele
- Kirjutama PIN-koodi kaardi tagaküljele
- Õppima PIN-koodi pähe

12. Kaire ja ta sõbrad üürivad maja. Nad kõik on kaks kuud tööl käinud. Neil pole mingeid sääste. Neile makstakse töötasu iga kuu ning nad said just äsja oma palga kätte. Neil on vaja teha järgmisi asju: hankida kaabel-TV, maksta üür, osta aiamööbel. Millised ülesanded nimekirjas nõuavad tõenäoliselt Kaire ja ta sõprade kiiret tegutsemist? *

- Hankida kaabel-TV
- Maksta üür
- Osta aiamööbel

13. Liina hoiuse pangakontol on 1000 eurot. Aastane intress on 10%. Kui palju raha on Liina kontol kahe aasta pärast, juhul kui ta ei võtnud ega lisanud kontole rohkem raha? *

- 1010 eurot
- 1100 eurot
- 1210 eurot
- 2000 eurot

14. Miks inimesed ostavad kindlustust? *

- Et teenida raha
- Et kaitsta end riskide eest
- Sest ilma selleta ei võeta tööle
- Sest ilma kindlustuseta ei saa avada pangakontot

15. Karl tahab investeerida kindla rahasumma. Milline variant võimaldab tal vähendada raha kaotuse riski? *

- Investeerida ühte kohta

- Investeerida mitmesse kohta
- Risk on kõikjal ühesugune

16. Millist maksu ei arvestata maha töötasust? *

- Käibemaks
- Tulumaks
- Sotsiaalmaks
- Töötuskindlustusmaks